

Nie sposób tu wymienić wielu innych publikacji dotyczących obszernego pojęcia dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur. Powyższa analiza pozwala na wyciągnięcie kilku wniosków. W ostatnich latach daje się zauważyć ożywione zainteresowanie spuścizną różnych narodów i grup etnicznych, które niegdyś zamieszkiwały te ziemie. Jest to związane również ze zwiększonym zainteresowaniem problematyką wielokulturowości i wieloetniczności regionów. To z kolei wynika z podobnych tendencji w nauce europejskiej i światowej, z procesów globalizacji i odkrywania „małych ojczyzn”, z problemów tożsamości regionów i ludzi w nich zamieszkujących. Dziś każdy chce wiedzieć, gdzie mieszka i z jakich korzeni się wywodzi. Co jest jego ziemią rodzinną, a co ziemią ojczystą. Przez wiele lat Polski socjalistycznej zmuszeni do ograniczania badań nad tylko i wyłącznie polskością tych ziem, teraz odkrywamy nowe możliwości i nowe trendy w nauce. Historycy docierają do nieznanych lub niedostępnych dotychczas źródeł, historycy sztuki odkrywają nowe znaczenia starych zabytków, socjologowie badają społeczności nowymi metodami i pytają o sprawy okryte dotychczas tajemnicą, geografowie odnajdują nowe znaczenia przestrzeni.

Niestety właśnie badań geograficznych na Warmii i Mazurach brakuje zupełnie. O ile badań historycznych, etnograficznych, literaturoznawczych i socjologicznych prowadzonych jest dużo, o tyle badania geograficzne wciąż nie są popularne. Nie ma takiego kierunku studiów na olsztyńskim Uniwersytecie, nie ma żadnego poważnego towarzystwa geograficznego, stąd też brakuje silnego centrum naukowego zajmującego się dziedzictwem przestrzeni. Co prawda część z problemów badawczych udaje się rozwiązać w Katedrze Architektury Krajobrazu, ale nie obejmuje ona innych, istotnych wątków geograficznych.

Izabela Lewandowska
Olsztyn

RAPORT O STRATACH WOJENNYCH POZNANIA

W lutym 2004 r. Rada Miasta Poznania podjęła decyzję o konieczności ustalenia strat materialnych Poznania w latach II wojny światowej. Jej konsekwencją było wydanie przez Prezydenta Miasta Poznania w dniu 5 maja 2005 r. zarządzenia o powołaniu Zespołu ds. ustalenia wartości tych strat. Przyjęto, że zadaniem Zespołu będzie przygotowanie raportu zawierającego szacunki strat materialnych miasta (w granicach administracyjnych z 1945 r. i bez względu na formę własności) w zakresie: architektury zabytkowej, obiektów użyteczności publicznej, budynków mieszkalnych, obiektów kultury i nauki, zakładów przemysłowych oraz obiektów i zakładów infrastruktury.

W skład powołanego, liczącego 21 osób Zespołu weszli pracownicy naukowci Politechniki Poznańskiej, Instytutu Zachodniego, Instytutu Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, archiwiści, konserwator zabytków, rzeczoznawcy majątkowi, brokerzy oraz radni i pracownicy Wydziału Gospodarowania Mieniem Miasta Urzędu Miasta Poznania.

wieku, Olsztyn 2003; tegoż, *Napoleon w Olsztynie i okolicach (1807)*, Olsztyn 2003; tegoż, *Żołnierze polscy na Mazurach (1807)*, Olsztyn 2004; S. Achremczyk, *Warmia*, Olsztyn 2000; tegoż, *Ignacy Krasicki. Nie tylko poeta*, Olsztyn 2001.

Oficjalne powołanie Zespołu poprzedzone zostało, złożoną w dniach 28-29 kwietnia 2005 r., wizytą jego członków w Warszawie. Celem było zapoznanie się z metodami i wynikami prac prowadzonych przez Urząd Miasta Stołecznego Warszawy dla oszacowania strat miasta w latach 1939-1945. Ponadto przeprowadzono rozmowy w Archiwum Akt Nowych w Warszawie na temat zgromadzonych w nim dokumentów, zawierających informacje o stratach materialnych Poznania w latach II wojny światowej.

Inauguracyjne posiedzenie Zespołu działającego pod kierownictwem dyrektora Instytutu Zachodniego prof. dr. hab. Andrzeja Saksona miało miejsce w siedzibie Urzędu Miasta w dniu 9 maja 2005 r. Stwierdzono na nim, że mimo upływu 60 lat od zakończenia II wojny światowej nie są znane straty materialne polskich miast czy poszczególnych regionów poniesione w trakcie jej trwania. Inne państwa dysponują od dawna pełnymi i szczegółowymi opracowaniami o poniesionych przez nie stratach materialnych w latach II wojny światowej. W Polsce natomiast prowadzonych bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych prac nad obliczeniem poniesionych strat materialnych, ze względów politycznych, nie ukończono. Dokonanie więc pełnych szacunków strat wojennych jest ważne – podobnie jak w innych państwach – dla poznania całej prawdy o latach wojny i niemieckiej okupacji.

Postanowiono jednocześnie ze względów moralnych nie podejmować żadnych szacunków zmierzających do ustalenia wartości utraconego życia i zdrowia mieszkańców Poznania. Żadna bowiem z kwot możliwych do wzięcia pod uwagę, w każdym przypadku umownych i wyznaczanych w sposób subiektywny, nie może nawet w przybliżeniu odpowiadać utraconemu życiu, gdyż ludzkie życie i zdrowie są zawsze wartościami bezcennymi.

Na kolejnych odbywanych systematycznie posiedzeniach Zespołu przyjęto szczegółowy zakres i harmonogram prac oraz podjęto decyzję o powstaniu dwóch współpracujących ze sobą podzespołów badawczych dla przygotowania i opracowania dokumentacji archiwalnej oraz wyceny nieruchomości. Przyjęto też metodologię szacowania strat, która pozwalała na wykorzystanie istniejących w tym zakresie materiałów archiwalnych oraz na stosowanie w przypadku ich braku sporządzonych przez Zespół obliczeń uzupełniających.

W trakcie prowadzonych ponad rok kwerend archiwalnych zgromadzono na potrzeby prac badawczych Zespołu obszerną dokumentację źródłową. Przeprowadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie kwerendy materiałowe objęły m.in. zespoły akt: Biura Odszkodowań Wojennych przy Prezydium Rady Ministrów RP (1945-1946), Ministerstwa Finansów, Biura Rewindykacji, Centralnego Urzędu Planowania, Ministerstwa Odbudowy, Ministerstwa Skarbu, Ministerstwa Kultury i Sztuki, Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów oraz Ministerstwa Administracji Publicznej. Z Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej pozyskano m.in. dokumenty zgromadzone dla potrzeb działającej w latach 1971-1973 pufnej Komisji ds. Opracowania Problemów Odszkodowań Niemieckich.

Istotne dla opracowania strat materialnych miasta były materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu, gdzie kwerendą objęto 73 zespoły dokumentów. Szczególnie przydatna okazała się dokumentacja zgromadzona w zespole akt Zarządu Miejskiego Poznania (z lat 1945-1950), gdzie zachowały się w dużej mierze zestawienia ogólne dotyczące strat miasta oraz kwestionariusze dla poszczególnych obiektów czy zabytków zawierające szacunki strat, obliczone według wartości w złotych przedwojennych. W trakcie prac Zespołu zgromadzono też mało znane fotografie, przedstawiające zniszczenia w poszczególnych obiektach Poznania, powstałe w trakcie walk o miasto w 1945 r.

Prace członków Zespołu polegały na analizie zgromadzonych dokumentów oraz obliczeniach wykonywanych indywidualnie lub w grupach, w ramach dokonanego podziału zadań. Korzystano też z pomocy pracowników archiwów i Urzędu Miasta, gdyż wykonanie niektórych prac bez ich uczestnictwa nie byłoby możliwe.

Przygotowany przez Zespół, liczący 271 stron, „Raport o stratach wojennych Poznania 1939-1945” został ukończony we wrześniu 2006 r. Jest pierwszym udostępnionym opinii publicznej opracowaniem, przedstawiającym straty materialne Poznania w latach II wojny światowej spowodowane działaniami wojennymi, eksploatacją ekonomiczną, niszczeniem oraz grabieżą wszelkiego polskiego mienia.

Poznań podczas II wojny światowej poniósł dotkliwe straty materialne, a ogół zniszczenia miasta obliczono na 45%. Poznań należał zatem do najbardziej zniszczonych miast polskich. Co do wielkości zniszczenia przewyższały go tylko: Warszawa (84%), Wrocław (68%), Opole (60%) i Gdańsk (ponad 50%).

Całość strat materialnych poniesionych przez miasto Poznań i jego mieszkańców oszacowano na 1 070 277 023 zł (wg wartości złotych z sierpnia 1939 r.).

W kwocie tej mieszczą się następujące wartości zniszczeń (wg wartości złotych z 1939 r.)

- straty w budynkach użyteczności publicznej – 239 999 522 zł
- straty w obiektach zabytkowych – 53 292 799 zł
- straty w budynkach mieszkalnych – 177 185 422 zł
- straty w kulturze i nauce – 90 291 106 zł
- straty w przemyśle – 95 508 501 zł
- straty w infrastrukturze miejskiej – 117 788 472 zł
- straty w gospodarstwach i ruchomościach domowych – 297 211 200 zł

Przy przeliczeniu na wartość współczesną ogół strat wojennych Poznania wynosi 10 452 787 317 zł według wartości z września 2006 r.

Zawarte w Raporcie dane liczbowe o stratach materialnych Poznania wymagają jeszcze poprawek i uzupełnień. Jednak przeprowadzone gruntowne badania oraz wielostronna weryfikacja danych liczbowych upoważniają do stwierdzenia, że podane obliczenia są rzetelne i właściwie udokumentowane. Trzeba jednak zaznaczyć, że podawane wyliczenia cząstkowe nie mogą być podstawą do wysuwania indywidualnych roszczeń lub żądań, ponieważ Raport nie jest dokumentem w rozumieniu prawa.

Planowane jest wydanie specjalnej publikacji o stratach materialnych Poznania w latach II wojny światowej, której podstawą będzie prezentowany Raport.

Maria Rutowska
Poznań

NAGRODA KSIĘŻNEJ JADWIGI ŚLĄSKIEJ

Nagroda Księżnej Jadwigi Śląskiej, ustanowiona przez Prezydenta Wrocławia i Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego, wręczana jest od 2004 r. wybitnym postaciom życia publicznego Śląska podczas corocznych uroczystości Święta Uniwersytetu, przypadających 15 listopada. Przyznawana jest na zasadzie *consensus omnium* przez kapitułę złożoną z laureatów, prezydenta, rektora i – skupiający wybitne postaci nauki i kultury regionu – Salon Śląski.